

Josep PERARNAU I ESPELT

EL TRADUCTOR DE LA DISPUTA DE TORTOSA
DE L'HEBREU AL LLATÍ

El fet que el document ara transcrit, em pensaria que per primera vegada, parli de «procés» i no de «disputa» no pot conduir a la conclusió que tracta de la traducció de quelcom de divers de la *Disputa de Tortosa*, car aquesta és justament qualificada de «procés» des de la primera línia de les seves actes.¹

També seria possible d'entendre al peu de la lletra el nostre rebut i pensar que Pero de Buesa realitzà a València entre el gener i el juliol de 1415 la traducció de tot el procés tortosí, com si el text original d'aquest hagués estat redactat en hebreu. Però el fet que, sobre la marxa si no m'erro, Benet XIII encarregués la revisió del procés a tres notaris de la cúria papal obliga a suposar que l'original era bàsicament en llatí.² La traducció de l'hebreu al llatí hauria calgut en aquelles parts que, de paraula o per escrit, eren inicialment redactades en llengua hebrea, com és ara en aquelles ocasions en les quals consta que els rabins actuant en la disputa lliuraren una «cedula», «scriptura» i àdhuc «quinternum».³

Sembla que cal suposar que aquesta és la feina que Pero de Buesa realitzà a València durant aquells set mesos, feina que li fou religiosament satisfeta (ni un dia més ni un de menys) a raó de tres sous per dia. La paga és un cinquanta per cent superior a la que percebien tant el copista com l'enquadrador dels llibres papals, els quals cobraven només dos sous diaris,⁴ potser perquè el treball de traduir de l'hebreu era més pagat,

1. Vegeu Antonio PACIOS LÓPEZ, *La disputa de Tortosa II. Actas* (Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Arias Montano. Serie B, n. 6), Madrid-Barcelona 1957, 7: «In libro seu presenti processu...»; 8: «Secuntur diete que sunt in processu presenti...»; 549: «... totum repeciit processum prelibatum summarie...».

2. *Ibid.*, 556.

3. «Cedulam»: *ibid.*, 109, 141, 145; «scripturam»: *ibid.*, 63, 87, 557; «unum quinternum», *ibid.*, 557.

4. Arxiu Secret Vaticà, *Regesta Avenionensia* 349, f. 625^r: «Die decima sexta dicti mensis (octubre 1416) fuerunt soluti fratri Iohanni de Maioraco, scriptori librorum domini nostri pape, pro sua provisione presentis mensis, sexaginta duo solidi Barchinonenses, ipso recipiente, quatuor floreni camere, quatuor solidi». Anotacions semblants

o potser perquè no es tractava d'un càrrec estable dins la cúria papal. De Pero de Buesa només puc afegir que un mes més tard féu un viatge a Barcelona per encàrrec de Benet XIII.⁵

La mínima aportació d'avui voldria incitar a l'estudi d'un tema (el de les relacions de Benet XIII amb els jueus, en particular les que passen pel fet de la *Disputa de Tortosa*) que segurament no es pot considerar exhaurit.

Barcelona, 7 de juny de 1984

[1417 abril] 3. [Peníscola]

Arxiu Secret Vaticà, *Regesta Avenionensia* 349, f. 737^{r-v}

Pero de Buesa, rector de La Fuente de Jalón, rep de la cambra apostòlica de Benet XIII la quantitat corresponent a set mesos de treball esmerçat en la traducció de la Disputa de Tortosa de l'hebreu al llatí.

Anotació en registre oficial contemporani. Al marge: *Extraordinaria*.

Die tertia dicti mensis [abril de 1417], fuerunt soluti domino Petro de Buesa, rectori de Fuent de Xalón, pro sua provisione septem mensium inceptorum prima die mensis Ianuarii et finitorum die ultima mensis Iulii de anno millesimo quadringentesimo xv, quo tempore fuit detentus Valentie per dominum nostrum pro reducendo de hebrayco in latinum processum factum super reductione Iudeorum ad fidem [f. 737^v] catholicam, ad rationem trium solidorum in die, in quibus fuit, ducenti duodecim dies, sexcenti triginta sex solidi monete Barchinonensis, ipso recipiente, quadraginta duo floreni camere, sex solidi.

per als mesos següents, de seixanta o seixanta-dos sous, segons que els mesos fossin de trenta o de trenta-un dies, *ibid.*, f. 645^r, 669^r, 692^r i 706^r. Per a l'enquadrador dels llibres: «Die trigesima dicti mensis (octubre 1416) fuerunt soluti Andree de Portu, ligatori librorum domini nostri pape, pro sua provisione mensis presentis, computando duos solidos in die, sexaginta duo solidi Barchinonenses, ipso recipiente, quatuor floreni camere, quatuor solidi». Anotacions semblants en els folis 652^r, 668^r, 693^r, 708^r i 727^r.

5. *Ibid.*, f. 758^{r-v}: «Eadem die (4 de maig de 1417), fuerunt soluti domino Petro Buesa, rectori de Fuent de Xalón, Cesaraugustane (*supliu* diocesis), qui de mandato domini nostri pape accessit Barchinonam, pro triginta diebus quibus cum una equitatura et uno famulo stetit in dicto viagio, computando quinque solidos, sex denarios in die, quatuordecim floreni cum dimidio. Et pro quatuor aliis diebus, quibus fuit presens in curia, computando tres solidos in die, duodecim solidi, quorum omnium summa est quindecim floreni Aragonie cum dimidio, uno solido Barchinonensi, ipso recipiente».